

Ewa Horyń

ORCID 0000-0001-5549-5977

Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

Ewa Zmuda

ORCID 0000-0001-7858-2643

Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

***Wokół trwałości i zmienności słownictwa młodzieżowego –
Małgorzata Pachowicz, Leksyka młodzieży. Tradycja, rozwój, kreatywność,
Kraków: Księgarnia Akademicka, 2018, ss. 180.***

Prezentowana książka Małgorzaty Pachowicz, zatytułowana *Leksyka młodzieży. Tradycja, rozwój, kreatywność*, wydana nakładem Księgarni Akademickiej, wpisuje się w nurt badań socjolingwistycznych nad językiem młodzieżowym¹. Omawiana monografia składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, podsumowania, angielskiego streszczenia, rozwiązania skrótów oraz bibliografii.

Celem jej Autorka uczyniła „omówienie zjawisk trwałości i zmienności leksyki będących swoistymi wyznacznikami kreatywności osób należących do tej [młodzieżowej – dop. E.H. i E.Z.] grupy środowiskowej” (s. 9).

Źródłami, z których Małgorzata Pachowicz zaczerpnęła materiał do badań, były słowniki i słowniczkę języka uczniów i studentów, słownictwo zawarte w publikacjach dotyczących tej tematyki oraz zbiory zamieszczone w Internecie. Szczególnie cenne wydaje się włączenie do analiz zbiorów elektronicznych, choćby ze względu na fakt, iż są to zbiory otwarte, ciągle aktualizowane, a zatem również najbardziej aktualne.

W rozdziale pierwszym wszystkie wyzyskane źródła zostały przez Badaczkę scharakteryzowane w porządku chronologicznym (s. 13–21). Autorka opisuje również dotychczasowy stan badań językoznawczych nad leksyką młodzieży (s. 22–25), prezentując najważniejsze publikacje, dokonując jednocześnie ich podziału tematycznego.

Rozdział drugi omawianej książki przynosi rozważania teoretyczno-metodologiczne. Autorka zwraca przede wszystkim uwagę na wieloznaczność pojęcia *młodzież*, która wynika z jego funkcjonowania w różnych sferach i posługiwania się nim przez badaczy różnych dziedzin nauki. Ostatecznie Małgorzata Pachowicz charakteryzuje młodzież jako grupę środowiskową wyodrębniającą się z ogółu społeczeństwa na podstawie trzech kryteriów: wieku, wykonywanej czynności oraz

¹ Z ważniejszych publikacji na ten temat (oprócz powstałych słowników, które Autorka omawia w książce) warto wspomnieć m.in. monografie S. Grabiasa (2003); K. Czarneckiej (2000); E. Kołodziejek (2005); J. Kowalikowej (1991).

wspólnoty poglądów (s. 29). W kolejnym podrozdziale Autorka rozpatruje kwestie terminologiczne dotyczące języka młodzieży. Ukazuje całe spektrum terminów funkcjonujących w naukowym dyskursie dotyczącym tego zagadnienia, zwracając uwagę na dwie tendencje nazwotwórcze: „pierwszą z nich jest dążenie do precyzyjnego nazwania odmiany polszczyzny typowej dla określonej grupy [...]. Drugą tendencją jest tworzenie terminów mających znaczenie ogólnikowe, niedokładne, mniej szczegółowe” (s. 31). Ostatecznie Badaczka w swoich rozważaniach stosuje termin *język młodzieży* (i zamiennie *język młodych ludzi*), odnosząc go do języka uczniów i studentów (czyli członków grupy społecznej wyodrębnionej na podstawie wieku i rodzaju wykonywanej czynności).

Istotną częścią rozdziału drugiego jest ta poświęcona trwałości i zmienności w słownictwie młodzieży. Jak zauważa Pisząca:

Te dwie immanentne cechy odzwierciedlają się w języku każdego z pokoleń młodych ludzi i sprawiają, że kolejne generacje są rozpoznawane właśnie przez swoiste słownictwo, którym posługują się w swoich wypowiedziach (s. 32).

Za najbardziej charakterystyczne sposoby wzbogacania słownictwa Autorka uznaje tworzenie nowych wyrazów, neosemantyzację, a obok nich posługiwanie się wyrazami mającymi niezmienną formę i znaczenia (jak *buda*, *dziupla*, *belfer*, *kuć*). Nakładanie się leksyki najmłodszej na jej starsze zasoby Badaczka wiąże ze zjawiskiem mody językowej. Opisywana trwałość to z jednej strony wspólnota słownikowa między uczniami i studentami, a z drugiej to, co łączy kolejne pokolenia młodzieży. Zmienność zaś to wprowadzanie do języka elementów nietrwałych, przemijających, istniejących tylko w jednej generacji.

Ostatni podrozdział części teoretycznej dotyczy metodologii. Analiza źródeł z XX i XXI wieku pozwoliła Autorce na rozstrzygnięcie, czy jednostka należy do trwałych (poświadczenie ciągłości) czy efemeryd językowych (występowanie tylko w jednym z badanych okresów). Takiej analizie Autorka poddała nie tylko same jednostki, ale też mechanizmy wzbogacania słownictwa. W swoich badaniach Małgorzata Pachowicz wykorzystwała również narzędzia leksykograficzne oraz metodę ankiety sondażowej.

Zasadniczą część pracy tworzą kolejne dwa rozdziały. Rozdział trzeci, *Trwanie i mechanizmy zmian odzwierciedlone w słownictwie młodzieży* (s. 43–140), przynosi rozważania na temat cech języka młodzieży, jakimi są „zmienność i niezmiennność słownictwa” (s. 43). W tym celu Autorka stara się pokazać kreatywność leksykalną młodzieży, która ujawnia się w nieskrępowanej pomysłowości do ciągłego poszerzania przez młodzież repertuaru środków językowych między innymi przez rozbudowaną synonimię czy różnorodne sposoby wzbogacania słownictwa. Jednym z nich są zapożyczenia zewnętrzne. W leksyce młodzieżowej są to zapożyczenia właściwe i strukturalne, które ze względu na stopień przyswojenia dzielą się na cytaty, częściowe i całkowite – realizują one funkcję ekspresywną języka. Zdaniem Autorki, najwięcej cytatów pochodzi z języka angielskiego, mniej liczne są z języka francuskiego, hiszpańskiego, łacińskiego, niemieckiego, a nawet portugalskiego i włoskiego. W leksyce młodzieżowej widoczne są również neosemantyzmy, wśród których najliczniejszą grupę tworzą anglicyzmy, mniejszą stanowią przykłady

z języka hiszpańskiego, łacińskiego, niemieckiego, rosyjskiego, włoskiego. Jak dowiadujemy się z kolejnych kart książki, w korpusie zauważalne są także zapożyczenia fonetyczne „przejęte drogą słuchową poprzez naśladowanie ich brzmienia w języku źródłowym i zapisywane przez młodzież w sposób oddający wymowę wyrazu obcego, ale w wielu wariantach pisowniowych” (s. 50) – mamy tu więc sporo przykładów z języka angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego, jidysz, z języka niemieckiego, rosyjskiego, włoskiego.

Pisząca w polszczyźnie młodzieży dokumentuje także liczną grupę przykładów (czasowników) powstałych w wyniku adaptacji fleksyjnej za pomocą przyrostków tematycznych, czasami z różnymi prefiksami. Wśród derywatów znajdują się między innymi te utworzone od wyrazów obcych za pomocą formantów słotwórczych: sufiksalnych (np. *googlować, lukać, szrajbać*), prefiksarno-sufiksalnych (np. *olukać, przylukać, zalukać*), sufiksarno-postfiksalnych (np. *czilautować się, kraszować się*), prefiksarno-sufiksarno-postfiksalnych (np. *wyczilować się, zahajpować się*); dla rzeczowników są to w znacznej większości formacje sufiksalne² należące do różnych kategorii słotwórczych, jak nazwy wykonawców czynności (np. *Youtuber*), nazwy nosicieli cech (np. *sofciak*), nazwy narzędzi (np. *lukadło*), nazwy żeńskie (np. *belferka*), zdrobnienia (np. *afterek*), zgrubienia (np. *argumencior*). Autorka wykazuje również, iż w języku młodzieży obecne są także złożenia, w tym hybrydy leksykalne, zniekształcone zapożyczenia powstałe poprzez wymiany głosek, przestawki czy opuszczenia głosek.

Następnie Małgorzata Pachowicz zwraca uwagę na występowanie w leksyce młodzieżowej zapożyczeń wewnętrznych – wywodzących się z różnych odmian polszczyzny. Zdaniem Autorki, młodzież czerpie przykłady z form dialektalnych (gwarizmów) oraz regionalizmów, które zachowały się w zbiorach leksykograficznych gwary uczniów czy studentów (por. wykaz skrótów). Są to zazwyczaj przykłady o znaczeniu podstawowym lub nowym. Kreatywność słownictwa młodzieżowego uzewnętrznia się również przez włączanie do współczesnego zasobu polszczyzny archaizmów szczególnie tych semantycznych oraz leksykalnych.

Kolejnym składnikiem, który wzbogaca leksykę młodzieżową, jest – zdaniem Piszącej – słownictwo środowiskowe. Posługuje się nim młodzież w kontaktach nieoficjalnych, najczęściej w celu wyrażenia stosunku emocjonalnego do różnorodnych zjawisk rzeczywistości i podtrzymania więzi pomiędzy członkami tej grupy społecznej. Według Badaczki, wśród jednostek leksykalnych zaświadcza się te, które albo nie zmieniły swojego znaczenia, albo otrzymały nowe, dostosowane do realiów rzeczywistości. Jest to słownictwo pochodzące z języka grup nielegalnych, np. przestępców, więźniów, złodziei, narkomanów, a także z gwary żołnierskiej. Pachowicz zwraca uwagę na istotny fakt, iż bez zmian formalnych i znaczeniowych z polszczyzny młodzież przejmuje słownictwo wywodzące się z języka narkomanów. Autorka zaznacza jednak, że „stosowanie przez młodą osobę slangu narkotykowego może, ale nie musi, wskazywać na zażywanie przez nią narkotyków” (s. 90).

Według Piszącej, w leksyce młodzieżowej można odnaleźć też elementy słownictwa zawodowego, np. leksyki sportowej, medycznej, naukowej, w tym

² Jednorazowo zauważono derywaty z formantem paradygmatycznym.

informatycznej. Zazwyczaj są to wyrazy w niezmienionej formie, które w języku uczniów i studentów przyjmują nowe niespecjalistyczne znaczenia.

Dalszą część rozdziału Pisząca poświęca na opis kolejnego zagadnienia, jakim są frazeologizmy. Wiąże się to zapewne z tym, iż związki frazeologiczne pojawiają się niemal w każdym z analizowanych zbiorów leksyki tej grupy społecznej – zarówno w słownikach drukowanych, jak i internetowych. Warto zaznaczyć, iż Pisząca zwraca uwagę na niezwykłą pomysłowość młodzieży w tworzeniu związków frazeologicznych. Zdaniem Autorki, frazeologizmy te, użyte w różnych sytuacjach komunikacyjnych, cechują: kreatywność, innowacyjność, metaforyczność oraz nietypowe, zaskakujące użycia. Najczęściej dochodzi do modyfikacji kanonicznych postaci związków frazeologicznych lub nadaje się im nowe dotychczas nieznane znaczenia. Dodatkowo Autorka zaznacza, iż w procesie powstawania frazeologizmów najczęściej wykorzystuje się mechanizmy metafory i metonimii oraz wieloznacznych środków językowych. Pisząca wydziela również grupę frazeologizmów o funkcji sprawczej – wykorzystywanych przez młodzież w określonych sytuacjach komunikacyjnych oraz w celu wyrażenia określonych stanów emocjonalnych (frazeologizmy o funkcji ekspresywnej).

Zdaniem Piszącej, na wzbogacenie zróżnicowanego zbioru słownictwa młodzieżowego składają się także inne struktury językowe typu ucięcia, uniwerbizmy, złożenia czy kontaminacje. Konstrukcje te wykorzystywane są najczęściej w celu wyrażenia emocjonalnego stosunku do otoczenia. Istotny wpływ na słownictwo młodzieżowe mają uniwerbizmy powstałe w wyniku zabiegów słotwórczych: derywacji sufiksальной (np. *kierus* 'kierownik szkoły', *pisemniak* 'egzamin pisemny'), derywacji dezintegracyjnej (np. *Akadem* 'dom akademicki', *angiel* 'język angielski'), elipsy członów nazwy wielowyrazowej (np. *dziekański* 'urlop dziekański', *wychowawcza* 'lekcja wychowawcza'), a także deadiektywizacji polegającej na usunięciu z nazwy wieloczłonowej członu/członów określających (adiektywnych), np. *lingwistyka* 'Instytut Lingwistyki Stosowanej na Wydziale Lingwistyki Stosowanej', *relacje* 'relacje międzynarodowe na Bałkanach' itp. Mieszczą się tu również skrótowce sylabowe powstałe w wyniku abrewiacji, np. *filpol* 'filologia polska', *histofilo* 'historia filozofii'. Autorka wymienia także złożenia (np. *gimbuda* 'gimnazjum') oraz kontaminacje (np. *belfuriat* 'nauczyciel pilnujący uczniów podczas pauzy', *galopend* 'ogólnie o nauczycielce').

Według Pachowicz, młodzi ludzie chętnie posługują się również aluzją leksykalną. Młodzież często odwołuje się do słownictwa potocznego, oficjalnego obecnego w stylu naukowym czy publicystycznym. Są to najczęściej skojarzenia odnoszące się do: osób prowadzących zajęcia z określonych przedmiotów, różnorodnych cech osób prowadzących zajęcia, skojarzenia, w których odzwierciedlają się subiektywne oceny wykładowców przez młodych ludzi. Skojarzenia te nie tylko związane są z rzeczywistością szkolną czy uczelnianą, ale należą do wszelkich zjawisk rzeczywistości otaczającej młodych ludzi.

W leksyce młodzieżowej tworzywem do zabawy są także eponimy. Są to głównie zaplatywizowane nazwy własne: imiona, nazwiska znanych postaci (autentycznych lub fikcyjnych), imiona postaci bohaterów książek, filmów, seriali, bajek, programów telewizyjnych, eponimy nawiązujące do tytułów utworów literackich,

programów telewizyjnych, filmów, seriali. Metonimiczne użycie nazw własnych odzwierciedlają też nazwy powstałe od nazw państw czy miejscowości, które młodym ludziom zapewne kojarzą się z konkretnymi faktami, jak konflikty zbrojne, reżim, ludobójstwo, zsyłki, eponimy odwołujące się do nazw własnych różnych obiektów czy nazw organizacji lub firm, eponimy wywodzące się od chrematonimów.

Rozdział czwarty, *Zjawiska kompetencji i zmiany w świadomości językowej współczesnej młodzieży* (s. 140–153), stanowi omówienie ankiety przeprowadzonej na grupie 315 respondentów, w wieku 19–24 lat, którzy w 2016/2017 studiowali w PWSZ w Tarnowie. Tematyka badań sondażowych została skoncentrowana na opisie zjawiska trwałości i zmienności jednostek leksykalnych należących do słownictwa młodzieżowego. Materiał językowy obejmował zgromadzone słownictwo, liczące 79 wyrazów, które należy do siedmiu kręgów tematycznych: 1. nazwy przedmiotów, 2. nazwy ocen, 3. nazwy osób związanych ze szkołą, uczelnią; 4. nazwy szkoły, uczelni; 5. nazwy czynności związanych ze szkołą, uczelnią; 6. nazwy elementów rzeczywistości szkolnej, uczelnianej; 7. nazwy elementów rzeczywistości pozaszkolnej, pozauczelnianej. Przeprowadzona ankieta pokazała, iż w języku współczesnej młodzieży odzwierciedla się znajomość słownictwa, które można odnaleźć w publikacjach z minionego wieku. Młodzież zna sposoby nazwo- i słowotwórcze, które pozwalają na tworzenie i bogacenie leksyki, użycie słownictwa w znaczeniach niezmienionych, zmienionych lub znacznie poszerzonych, operuje nie tylko słownictwem środowiskowym, ale i leksyką ogólną.

Pracę tę zamyka podsumowanie, w którym Pisząca podkreśla zarówno kreatywność młodych ludzi w poszerzaniu zasobu leksyki młodzieżowej, jak i stałość (trwałość) leksyki, oraz mechanizmów pozwalających na bogacenie zasobu leksykalnego młodzieży. Według Autorki, kreatywność odzwierciedla się w braku barier i norm w tworzeniu słownictwa, obecności mody językowej, aluzyjnym nawiązaniem do form i znaczeń słownictwa istniejącego w polszczyźnie, występowaniu frazeologizmów, dzięki którym możliwe jest specyficzne postrzeganie otaczającej rzeczywistości i jej ocena. Zjawisko stałości (trwałości) odzwierciedla się natomiast w funkcjonowaniu słownictwa o niezmienionej formie i znaczeniu lub słownictwie o niezmienionej formie, ale zmienionym znaczeniu. Zdaniem Piszącej, wśród procesów nazwo- i słowotwórczych, należy przejmowanie wyrazów z różnych odmian polszczyzny, zapożyczanie słownictwa z innych języków, posługiwanie się archaizmami itp. Stałymi mechanizmami wykorzystywanymi przez młodzież są ucięcia, uniwerbizmy, złożenia, kontaminacje, posługiwanie się aluzjami leksykalnymi, eponimami czy frazeologizmami.

Pisząca kończy monografię konkluzją, z której wynika, że leksyka młodzieżowa ma charakter dychotomiczny – wyróżniają ją bowiem dwie właściwości: trwałość i zmienność.

Całość uzupełniają: streszczenie książki w języku angielskim (s. 159–162), rozwiązanie skrótów (s. 163–165), bogata bibliografia³ (s. 167–178), wraz z netografią (s. 179–180).

³ W nurt badań na temat socjolektu młodzieżowego wpisuje się również dwutomowa monografia Z. Cygal-Krupy, K. Choińskiej, M. Pachowicz (2016), której zabrakło w recenzowanej pracy.

Z pełnym przekonaniem należy stwierdzić, iż praca ta nie jest jedynie rejestrem zebranego słownictwa młodzieżowego, ale interesującym studium na temat funkcjonowania współczesnej leksyki młodzieżowej. Szkoda jedynie, że w monografii nie znalazł się indeks analizowanych jednostek językowych, który znacznie ułatwiłby korzystanie z omawianej pracy.

Bibliografia

- Cygal-Krupa Z., Choińska K., Pachowicz M., 2016, *Słownik tematyczny uczniowskiej polszczyzny: słownictwo rzadsze*, t. 1 i 2, Tarnów.
- Czarnecka K., 2000, *Uczniowska odmiana współczesnej polszczyzny w świadomości jej użytkowników*, Poznań.
- Grabias S., 2003, *Języka w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- Karwatowska M., 2001, *Prawda i kłamstwo w języku młodzieży licealnej lat dziewięćdziesiątych*, Lublin.
- Kołodziejek E., 2005, *Człowiek i świat w języku subkultur*, Szczecin.
- Kowalikowa J., 1991, *Słownictwo młodych mieszkańców Krakowa*, Kraków.
- Markowski A. red., 2012a, *Nowe spojrzenie na kryteria poprawności językowej*, Warszawa.
- Markowski A., 2012b, *Wykłady z leksykologii*, Warszawa.
- Markowski A., Pawelec R. red., 2012c, *Oblicza polszczyzny*, Warszawa.